

Over de familie der Rhamnaceae, in het bijzonder de soort *Rhamnus citrifolia*

Binnen de orde der Rhamnales vormen de Rhamnaceae een grote en kosmopolitische familie met veel, vooral (sub)tropische, geslachten (Heywood, 1993). Het geslacht *Rhamnus* (vuilboom) is, zoals genoegzaam bekend, in onze streken vertegenwoordigd met twee soorten, *R. cathartica* (wegedoorn) en *R. frangula** (sporkehout) (de Koning en Van den Broek, 2000, Marijnissen, 2000, Van der Meijden, 2005). Er zijn zo'n twintig verschillende soorten die hier ook in cultuur kunnen worden gebracht of al zijn, voornamelijk te vinden in arboreta en botanische tuinen (Hillier, 2014).

De naam 'Rhamnus' stamt uit het oude Grieks en betekent zoiets als doorndrager (Baker, 2000, Genaust, 2005). Inderdaad zijn ettelijke *Rhamnus*-soorten gedoorn. Mij is onbekend of die in de volwassen fase van de boom of struik blijven of verdwijnen (c.f. Vos, 2010). Vermoedelijk vanwege het feit dat de bloemen van de soorten die het hier doen minuscuul zijn en niet echt opvallend van kleur, (gewoonlijk variërend van wit tot gelig) zijn de Rhamnaceae dendrologisch altijd een wat ondergescho-

ven kindje gebleven. Althans binnen de NDV, voor zover ik weet. Dat is voor mij de reden om het geslacht eens in de schijnwerpers te zetten, en wel met het oog op één heel bijzondere en amper bekende soort, te weten *Rhamnus citrifolia* (ontbrekend in Hillier en in Hoffman, 2005).

Verscholen, onbekende soort
R. citrifolia kreeg ik jaren geleden bij toeval onder ogen, want goeddeels verscholen tussen andere struiken, tijdens een bezoek aan de botanische tuin van de

Université Louis Pasteur, Straatsburg: een nog kleine boom met schitterend glanzende en afbladderende bast die ik aanvankelijk voor een bijzondere *Prunus* of *Betula* hield. Het was vanwege dat in het oog springende kenmerk dat ik het plantsoen in liep en de takken van zeer nabije buurstruiken uit mijn ogen probeerde te houden om zodoende een naambordje te kunnen lezen: *Rhamnus citrifolia*, met als addenda dat de boom inheems is in het verre noordwesten van Siberië en via de universitaire

Ontluikende blaadjes van *Frangula sphaerosperma* (syn. *Rhamnus citrifolia*)

Foto: Gert Fortgens

eens korte stop in Luxemburg-Kirchberg maken om te zien wat dat was, wat er van werd en hoe het arboretum er nu bij staat.

Het mooie van *R. citrifolia* 'schuilt' ook in de kleur van het in februari al ontluikende blad: die is citroengeel, zodat de ontluikende blaadjes vanuit de verte wel bloemen lijken. Volgens Backer betekent 'citrifolia' citroenblad-vormig, maar of dat klopt waag ik te betwijfelen. Eerder is waarschijnlijk dat het betekent: citroenkleurig blad bezittend, maar daar kan met wijlen Backer niet meer over gediscussieerd worden. Opvallend is daarnaast dat de steunblaadjes zwart zijn, associërend met de naam 'vuilboom'!

botanische tuin van Salaspils (Letland) in Europa geïntroduceerd werd. Vermoedelijk stammen alle exemplaren die nadien hier en daar zijn geplant, ook het exemplaar in arboretum De Dreijen, Wageningen, af van ent-, stek-, of zaadgoed uit Salaspils.

Succesvolle jacht naar 'rarissimi'

Ik ben toen jacht gaan maken op een exemplaar, want ik verzamel al lang 'rarissimi' zoals sommige lezers bekend is. Via Google kwam ik terecht bij de (nog jonge) botanische tuin van Luxemburg stad, Ar-

boretum Kirchberg. De jonge en bevroren hortulanus aldaar, Thierry Helming, bevestigde via e-mail dat hij opgepote exemplaren had en dat ik er daarvan een of twee mocht hebben, afkomstig van moederplantgoed van het Salaspils' exemplaar. Zo klein kan de dendrofiële planthunterswereld soms zijn! Twee jonge planten mocht ik mee naar huis nemen; ik liet er twee andere uit mijn arboretum voor in de plaats achter. Ik ben helaas vergeten wat ik achterliet: een volgende keer, op weg naar het Zuiden via de Route du Soleil, maar

Als ik lezers van dit artikel enigszins warm heb kunnen maken voor *Rhamnus citrifolia*, en algemener voor het geslacht *Rhamnus*, en nog algemener voor de familie der Rhamnaceae, hun velerlei toepassingen, van bladaftreksels voor anti-constipatiethee, via eetbare jonge scheuten van *Hovenia dulcis* tot buskruitingrediënt, dan heeft dit artikel nut gehad. En hopelijk prikkelt het deze of gene nog tot verder taxonomisch of andersoortig dendrologisch onderzoek.

Noot van de redactie (GF)

De namen in dit stukje zijn gehouden zoals ze door de auteur zijn opgeschreven maar betreffende de naamgeving zijn er wat veranderingen doorgevoerd binnen de Rhamnaceae.

Rhamnus citrifolia Rusby is thans synoniem van *Frangula sphaerosperma* (Sw.) Kartesz & Gandhi. Dit wordt onder andere zo gebruikt in de The Plant List (online). In de *Naamlijst van houtige gewassen* (2005) is al de omzetting van *Rhamnus frangula* naar *Frangula alnus* opgenomen. Hoe is dit gekomen? Linnaeus beschreef in 1753 *Rhamnus frangula*. Maar Philip Miller splitste in 1768 het genus *Frangula* af op basis van de hermafrodiete bloemen een in vijven gedeelde kroon. *Rhamnus* is tweehuizig en heeft een in viere gedeelde kroon. Thans wordt deze visie vrij algemeen gevolgd, zeker nu de opsplitsing is onderbouwd met de resultaten uit genetisch onderzoek.

Frangula sphaerocarpa (syn. *Rhamnus citrifolia*) is niet opgenomen in de in 2016 nieuw te verschijnen *Naamlijst van houtige gewassen*. De verspreiding van de plant is té gering. Gelukkig heeft Piet Vos in 2006 een plant geschonken aan Trompenburg Tuinen & Arboretum. De plant heeft het erg naar zijn zin en inderdaad de jonge blaadjes zijn opvallend geel!

Literatuur

- Backer, C.A. (2000). *Verklarend woordenboek van wetenschappelijke plantennamen*. Veen, Amsterdam.
- Genaust, H. (2005). *Etymologisches Wörterbuch der botanischen Pflanzennamen*. Nikol, Hamburg.
- Heywood, V.H. (1993). *Flowering plants of the world*. B.T.Tratsford, London.
- Hillier, J.G. (2014). *The Hillier Manual of Trees and Shrubs*. Royal Horticultural Society, London.
- Hoffman, M.H.A. (2005). *Naamlijst van houtige gewassen*. APR, Boskoop.
- Koning, J. de & van den Broek, W. (2000). *Dendrologie van de Lage Landen*. KNNV, Zeist.

Marijnissen, J. (2000). *Flora van de lage landen*. Tirion, Utrecht.

Meijden, R. v.d. (2005). *Heukels' Flora van Nederland*. Wolters-Noordhoff, Groningen.

Vos, P. (2010). 'Heterophyllie: bron van taxonomische verwarringen.' *Arbor Vitae*, 20/1, 22-24. □

Frangula sphaerosperma (syn. *Rhamnus citrifolia*)

Foto: Gert Fortgens

